

DESPRE AMORTIZAREA CAPITALULUI FIX ÎN INDUSTRIA ROMÂNEASCĂ INTERBELICĂ

dr. Gheorghe Debre

Determinări plauzibile asupra problemei indicate în titlu nu au fost făcute nici de cercetătorii contemporani epocii studiate și nici de cei care i-au urmat până în vremea noastră.

Ori de câte ori în studiile abordate se simțea nevoia imperioasă (de exemplu, la calculul producției nete industriale) de a se apela la cuantumul amortizării se încerca estimarea lui "la vedere" luându-se o rată de amortizare a capitalului investit (total, material, financiar etc., nu se știa ce includea) aproximativ de 10%, fără nicio temei documentar cât de cât relevant.¹⁾ Alteori, se apela la "indicații" date de organele de înregistrare ale statului care deși se diferențiau pe elemente componente ale capitalului fix (clădiri și mașini), nu se specifica dacă asemenea "indicații" erau emise ca valabile, fără condiționări, pentru întreaga perioadă sau nu-

mai pentru o anumită parte a ei.²⁾

Mai aproape de realitate s-a situat un remarcabil savant român³⁾ care, într-o estimare proprie a produsului net în industria românească din 1938, s-a folosit de informația cifrică corespunzătoare existentă în contul de profit și pierdere al S.A. industriale, publicat împreună cu bilanțurile respectivelor societăți pentru acest an.⁴⁾

Pentru tema noastră, un asemenea procedeu ar fi fost ideal de întrebuințat. Numai că, în publicațiile de profil ale epocii interbelice, bilanțurile pomenite nu sunt însoțite și de contul arătat decât în anii apropiați începutului celui de-al doilea război mondial. Astfel că problema abordată de noi pentru întreaga perioadă interbelică nu poate fi soluționată pe o atare pistă informațional-documentară.

1. Fondurile de amortizare totale și structura lor

Bilanțurile însele conțin însă date orientative prețioase în această privință și care ne permit, ca atare, să aproximăm determinările cu o cotă ridicată de relevanță.

Pentru aceasta am investigat aceste bilanțuri pe fiecare an între 1920-1939,

detașând pentru ceea ce ne interesează aici, cifrele cuprinse în contul "Diverse fonduri".⁵⁾

Nivelul lor absolut l-am reprodus în anexă.

În vederea atingerii obiectivului nostru datele din tabelul nr.1 sunt cu totul edificatoare:

Tabelul nr.1

Înlocuirile de capital fix în S.A. industriale între 1921- 1939

- milioane lei -

Anii	Diferențe anuale	Anii	Diferențe anuale
1921	387,9	1931	2536,4
1922	-5,0	1932	-1731,2
1923	654,0	1933	1288,3
1924	1148,7	1934	2646,1
1925	2194,7	1935	1686,8
1926	2302,3	1936	7720,2
1927	3935,8	1937	5248,7
1928	2706,9	1938	3822,8
1929	2489,2	1939	2420,6
1930	2735,3		

Notă: Sumele incluse în acest tabel reprezintă variațiile anuale ale contului "Diverse fonduri", calcula de noi după datele din anexă.

Ele evidențiază, mai întâi, că în domeniul înlocuirilor, respectiv al amortizării capitalurilor fixe industriale S.A. vizate alocau an de an valori care prezentau variații foarte mari.

Dacă în 1936 sumele alocate se ridicau la peste 7,7 miliarde lei, în 1932 ele prezentau dimpotrivă, un minus de mai mult de 1,7 miliarde lei. Aceleași date scot în lumină faptul că aceste înlocuiri nu au înregistrat tendințe regulate fie de creștere, fie de scădere. După război, mai exact între 1923-1927, sumele considerate se înscriu, este

adevărat, pe o curbă ascendentă, iar ulterior scad până prin 1932. Dar începând cu 1933 ele când se diminuează, când cresc, fără o anumă regularitate. Făcând abstracție de factorul fluctuant monetar, asupra evoluției indicatorului urmărit s-au resimțit fluctuațiile ciclice ale economiei. Dar mai ales fluctuațiile proprii existente în evoluția înlocuirilor capitalurilor fixe în industria prelucrătoare pe de o parte, și în cea extractivă, pe de altă parte. Tabelul nr.2 ne oferă o imagine sugestivă.

Tabelul nr.2

Înlocuirile de capital fix în S.A. industriale prelucrătoare și extractive între 1921-1939 - variații anuale -

- milioane lei -

Anii	Sumele și proporțiile				Anii	Sumele și proporțiile			
	Industria prelucrătoare	%	Industria extractivă	%		Industria prelucrătoare	%	Industria extractivă	%
1921	85,5	22,0	302,4	78,0	1934	1977,5	74,6	668,6	25,3
1922	152,1	-304,2	-157,1	-414,2	1935	1871,3	110,9	-184,5	-10,9
1923	372,6	57,0	281,4	43	1936	-638,2	-8,3	8358,4	108,3
1924	546,6	47,6	602,1	52,4	1937	2866,1	54,6	2382,6	45,4
1925	603,4	27,5	1595,3	72,5	1938	2244,9	58,7	1577,9	41,3
1926	1018,0	44,2	1284,3	55,8	1939	834,3	52,6	1586,2	47,4
1927	1528,1	38,8	2407,7	61,2	-	-	-	-	-
1928	1249,5	46,2	1457,4	53,8	21-24	-	52,9	-	47,1
1929	1243,8	50,0	1245,4	50,0	25-29	-	41,4	-	58,6
1930	1259,5	46,0	1475,8	54,0	30-34	-	73,7	-	26,3
1931	748,7	29,5	1787,7	70,5	35-39	-	34,3	-	65,7
1932	988,3	57,1	-2719,5	-157,1	21-39	-	44,2	-	55,8
1933	538,3	41,8	750,0	58,2					

Notă: Apreciată de noi la nivelul sumelor prevăzute în contul "Diverse fonduri". Calculate după sursele menționate în nota bibliografică nr. 5. Procentele reprezintă ponderile în total înlocuiri (vezi tabelul nr.1).

Potrivit sumelor calculate reiese că în industria prelucrătoare înlocuirile s-au înscris între anii 1921-1939 într-o pondere medie de peste 44%, inferioară deci ponderii industriei extractive, care se ridică la circa 56%. La aceasta s-a ajuns însă în mod diferit.

În industria prelucrătoare înlocuirile respective dețineau între 1921-1924 ponderi de aproape 53%, între 1925-1929 acestea scad la sub 42%, dar între 1930-1934 cresc brusc la aproape 74%, iar în ultimii cinci ani ponderea

lor medie coboară cu 39,4 puncte procentuale, ajungând la peste 34%.

În industria extractivă ponderile considerate se înscriu între 1921-1924 și 1925-1929, în valori crescătoare, respectiv de la 47,1% la 58,6%, iar între 1930-1934, adică în perioada crizei scad cu 32,3 puncte procentuale și între 1935-1939 urcă vertiginos cu 39,4 puncte procentuale, ajungând la 65,7%. Explicațiile ar fi mai multe.

2. Ratele de înlocuire

Una însă credem că ar fi fundamentală și anume ratele de înlocuire (amortizare) diferite în cele două ramuri industriale analizate. Datele din tabelul nr.3 sunt convingătoare.

Mai întâi de observat că pe ansamblul S.A. industriale ratele considerate între 1921-1939, au variat în cuprinsul unor valori relativ mari: -5,5% în 1932 - anul critic al crizei economice - și 31,7% în 1936 - an plasat în

faza de plin avânt industrial. Un decalaj analog se menține și pe segmente reprezentative de timp. Între 1921 și 1924 ratele pomenite oscilau între -0,1% și 13,5%; între 1925 și 1929 valorile minime și maxime erau de 7,4% și 14,2%; între 1930 și 1934 valorile corespunzătoare erau între -5,5% și 8,8%; pe când între 1935 și 1939 de 5,7% și 31,7%.

Tabelul nr.3

Ratele de înlocuire a capitalului fix în S.A. industriale între 1921-1939

- în % -							
Anii	Total industrie	Ratele în industria:		Anii	Total industrie	Ratele în industria:	
		Prelu-crătoare	Extrac-tivă			Prelu-crătoare	Extrac-tivă
1921	13,5	4,3	34,1	1934	8,8	11,2	5,4
1922	-0,1	4,5	-6,1	1935	5,7	10,4	-1,6
1923	6,9	6,3	8,1	1936	31,7	-4,2	92,1
1924	8,6	7,1	10,6	1937	17,4	15,1	21,3
1925	11,9	6,0	18,9	1938	12,4	11,3	14,6
1926	9,5	8,0	11,2	1939	8,1	4,3	14,8
1927	14,2	10,7	17,9	-	-	-	-
1928	8,7	7,9	9,7	1921-24 ^{x)}	6,9	6,1	8,1
1929	7,4	7,2	7,5	1925-29 ^{x)}	10,1	8,0	12,3
1930	8,0	6,9	9,2	1930-34 ^{x)}	4,6	5,9	2,9
1931	7,5	3,9	12,4	1935-39 ^{x)}	14,4	7,9	25,5
1932	-5,5	5,4	-20,4	1921-39 ^{x)}	9,3	7,1	12,3
1933	4,0	2,8	6,0				

x) Medii anuale

Notă: S-a calculat ca raport între valoarea anuală a înlocuirilor și valoarea totală rămasă a activelor imobilizate. Datele pe baza cărora s-au efectuat calculele sunt cuprinse în aceleași surse menționate în nota bibliografică nr.5.

Asupra acestor oscilații o influență considerabilă au exercitat-o variațiile înregistrate de ratele de înlocuire practicate în S.A. din industria extractivă. O primă convingătoare ilustrare ne-o oferă informația cifrică din tabel potrivit căreia între 1921-1938, rata menționată a variat între iulie -20,4% în 1932 și 92,1% în 1936 adică între valori de excepție. O a doua ilustrare avem în datele pe segmente reprezentative de timp. Între 1921 și 1924, ratele în discuție au oscilat în ramura citată între -6,1% (1922) și 34,1% (1921); în

intervalul 1925 și 1929 ratele au variat între 7,5% și 18,9%; între 1930-1934 oscilațiile variau între -20,4% (1932) și 12,4% (1931); iar între 1935-1939 valorile respective erau -1,6% (1935) și 92,1% (1936).

În industria prelucrătoare atari variații erau mult mai reduse. Între 1921 și 1939 valorile lor oscilau între -4,2% (1936) și 15,1% (1937). Iar pe intervale intermediare de timp situația se prezintă astfel: 1921-1924 ratele oscilau între 4,3% (1921) și 7,1% (1924); 1925-1929 variațiile se înscriu între

7,2% (1929) și 10,7% (1927); 1930-1934 aceleași date fluctuante între 2,8% (1933) și 11,2% (1934); 1935-1939 oscilațiile înregistrate erau între -4,2% (1936) și 15,1% (1937).

Dar cel mai bine asemenea oscilații se pot detecta pe medii intermediare de ani. Pe întreaga industrie, între rata de înlocuire cea mai mică dintre 1930-1934 și cea mai mare dintre 1935-1939 diferența era de 9,8 puncte procentuale. În industria extractivă diferența era între aceleași fragmente de timp de 22,6 puncte, iar în industria prelucrătoare de 1,8 puncte procentuale, cea mai mare rată fiind înregistrată, de această dată, în 1925-1929.

În evoluție, datele ne mai arată că ratele de înlocuire considerate, în aceleași segmente de timp, s-au înscris în valori medii crescătoare până la 1930-1934, când coboară vertiginos pentru ca apoi să urce iarăși la cote care întreceau de regulă, pe cele de dinaintea crizei, adică a anilor 1930-1934. Și de data aceasta creșterile și respectiv diminuările au fost mult mai accentuate în industria extractivă decât în industria prelucrătoare, fapt care își va pune amprenta și pe evoluția ratelor întregii industrii aici analizate.

Dacă privim cifrele din tabel pe segmentele de timp mai reprezentative, observăm că pe ansamblul industriei între 1921-1924 și 1925-1929 ratele în discuție au crescut cu 3,2 puncte, între 1930-1934 ele scad (față de 1925-1929) cu 5,5 puncte procentuale, după care în 1935-1939 urcă iarăși cu 9,8 puncte (față de 1930-1934). În industria extractivă

asemenea urcări și coborâșuri erau substanțial mai mari. Astfel, între 1925-1929 față de 1921-1924 creșterea ratelor respective era de 4,2 puncte, între 1930-1934 scăderea (față de 1925-1929) de 9,4 puncte, iar urcarea între 1935-1939 (față de 1930-1934) de 22,6 puncte procentuale. În schimb, în industria prelucrătoare, diferențele de la o etapă la alta au fost mult mai mici, chiar modeste, și aceasta fie că ne referim la augmentări, fie că avem în vedere diminuări. Bunăoară, între 1925-1929 și 1921-1924 creșterea a fost de numai 1,9 puncte. Între 1930-1934 ratele în cauză s-au diminuat în medie față de cele înregistrate în 1925-1929 cu 2,1 puncte. Iar între 1935-1939 creșterea lor, față de cotele anilor anteriori, a fost de numai 2 puncte procentuale.

În sfârșit, informațiile cifrice din tabel ne mai evidențiază că valorile ratelor discutate din industria extractivă erau superioare celor din industria prelucrătoare. Pe întreaga perioadă interbelică depășirea era de 5,2 puncte. În segmentul 1921-1924 diferența era de numai 2 puncte, dar în cel marcat de media anilor 1925-1929 era de 4,3 puncte. În perioada crizei coboară mai mult decât în industria prelucrătoare cu 3 puncte, însă între 1935-1939 întrece iarăși cu 17,6 puncte procentuale.

Concluzia finală care se poate desprinde din cele de mai sus este că în industria extractivă s-au practicat rate de înlocuire (amortisment) mult mai mari și mai oscilante decât în industria prelucrătoare.

3. Timpul de înlocuire

Ratele de înlocuire (amortizare) despre care am vorbit își găsesc cea mai edificatoare oglindire în durata necesară înlocuirii capitalului fix, atât pe ansamblul S.A. in-

dustriale, cât și pe cele două ramuri fundamentale alese: prelucrătoare și extractivă. Rezultatele calculului le-am consemnat în tabelul nr. 4.

Tabelul nr.4

**Timpul de înlocuire a capitalului fix în S.A. industriale
(prelucrătoare și extractive) între 1921-1939**

Anii	Total industrie	Durata în industria:		Anii	Total industrie	Durata în industria:	
		Prelu-crătoare	Extrac-tivă			Prelu-crătoare	Extrac-tivă
1921	7,4	23,2	2,9	1934	11,4	8,9	18,5
1922	xx	22,2	xx	1935	9,6	9,6	xx
1923	14,5	15,9	12,3	1936	xx	-23,8	1,1
1924	11,6	14,1	9,4	1937	5,7	6,6	4,7
1925	8,4	16,7	5,3	1938	8,1	8,8	6,8
1926	10,5	12,5	8,9	1939	12,3	23,2	6,8
1927	7,0	9,3	5,6	-	-	-	-
1928	11,5	12,6	10,3	1921-24 ^{x)}	14,5	16,4	12,3
1929	13,5	13,9	13,3	1925-29 ^{xx)}	9,9	12,5	8,1
1930	12,5	14,5	10,9	1930-34 ^{x)}	21,7	16,9	34,5
1931	13,3	25,6	8,1	1935-39 ^{xx)}	6,9	12,6	3,9
1932	xx	18,5	xx	1921-39 ^{x)}	10,7	14,1	8,1
1933	25	35,7	16,7				

x) Medii anuale

xx) Nerelevant

Notă: Calculat pe baza datelor cuprinse în sursele menționate în nota bibliografică nr.5.

Deși datele prezentate, prin interesul lor major, incită la comentarii mai întinse, ne vom limita aici doar la câteva constatări.

Abstracție făcând de anii nerelevanți (1922, 1932, 1936) să menționăm că pe ansamblul industriei S.A. între 1921-1939 cea mai mică durată de înlocuire se înregistrează în 1937 (5,7 ani) și cea mai mare în 1933 (25 ani). Pe întreaga perioadă analizată (1921-1939) timpul de înlocuire a capitalului fix în S.A. industriale a fost în medie de 10,7 ani.

Pe fragmente semnificative de timp cifra menționată este rezultatul a unor variații relativ ridicate. De regulă, durata de timp mai mare se înregistrează în anii de refacere economică postbelică (1921-1924 = 14,5 ani) și mai ales în anii crizei economice (1930-1934 = 21,7 ani), iar durate de timp mai mici în anii de avânt economico-industrial (cum ar fi anii 1925-1929 = 9,9 ani și 1935-1938 = 6,9).

Ca și în situația ratelor de înlocuire și aici influența cea mai sensibilă asupra duratelor medii anuale pe ansamblul S.A. industriale, a

exercitat-o industria extractivă. Această ramură industrială și-a exercitat influența respectivă în direcția scurtării considerabile a timpului de înlocuire a capitalului fix.

Față de situația pe total industrie, în S.A. ale industriei extractive se înregistrează durate de înlocuire mai mici după cum urmează (medii anuale): între 1921-1939 cu 2,6 ani, între 1921- 1924 cu 2,2 ani, între 1925-1929 cu 1,8 ani și între 1935-1939 cu 3 ani. Numai în timpul crizei (1930-1934) timpul de înlocuire a fost mai mare cu 12,8 ani.

Implicit, cele de mai sus înseamnă că în S.A. industrial- extractive se practicau durate de timp de înlocuire mai mici decât în S.A. industrial-prelucrătoare. Diferențele în ani între aceste ramuri industriale se înscriu în valori ce urcau de la 4,1 ani (1921-1924) la 8,7 ani (1935-1939).

În consecință, duratele de timp de înlocuire ale capitalului fix din industria transformatoare au "săltat" timpul mediu pe întreaga industrie, primele fiind superioare ultimelor. Între 1921-1939 decalajul era de 3,4 ani, între

1921-1924 de 1,9 ani, între 1925-1929 de 2,6 ani, între 1935-1939 de 5,7 ani. Firește între 1930-1934 diferența era mai mare în favoarea industriei pe ansamblu cu 4,8 ani.

Datele din tabel ne mai rețin atenția și prin faptul că în industria prelucrătoare variația duratelor corespunzătoare era de la o etapă la

alta de numai 3,9 ani (16,4 - 12,5) pe când în industria extractivă de 30,6 ani (34,5 - 3,9). În orice caz de reținut că în industria prelucrătoare capitalul fix se înlocuia într-o durată de timp mult mai mare decât în industria extractivă.

Anexa nr.1

Valoarea de bilanț a "Diverse fonduri" S.A. industriale

- milioane lei -

Anii	Total	din care:	
		Industria prelucrătoare	Industria extractivă
1920	287,3	172,9	114,4
1921	675,3	258,4	416,9
1922	670,4	410,6	259,8
1923	1324,4	783,2	541,2
1924	2473,1	1329,8	1143,3
1925	4667,8	1933,2	2734,6
1926	6970,2	2951,3	4018,9
1927	10906,0	4489,4	6426,6
1928	13612,9	5728,9	7884,0
1929	16102,1	6972,6	9129,5
1930	18837,4	8232,2	10605,3
1931	21371,8	8978,8	12392,9
1932	19640,6	9967,2	9673,5
1933	20929,0	10505,5	10423,5
1934	23575,1	12482,9	11092,1
1935	25261,9	14354,3	10907,7
1936	32982,1	13716,0	19266,0
1937	38230,8	16582,1	21648,7
1938	42053,7	18827,0	23226,6
1939	44474,2	19661,3	24812,8

Notă: Vezi sursele menționate în nota bibliografică nr.5.

Referiri bibliografice

1. Mihail Manoilescu, Productivitate și rentabilitate în economia românească. În: Buletinul Institutului Economic Românesc, ianuarie-iunie 1941 (există și un tiraj aparte)
2. M. Georgescu, Venitul național 1926-1938. În: Enciclopedia României, vol. IV, p. 957
3. N. Georgescu-Roegen, Modificări structurale în venitul național al României în urma celui de-al doilea război mondial (extras)
4. Statistica Societăților Anonime, vol. XXI, p. 78-79
5. Buletin Statistic al României nr.1, ianuarie-iunie 1923, p. 17-51; ibidem 1924 nr.1, ianuarie-martie, p. 14-17; ibidem 1925 nr.1, ianuarie-martie, p. 18-55; ibidem 1926 nr.1, ianuarie-martie, p. 132-169; ibidem 1927 nr.1, ianuarie-martie, p. 84-121; ibidem 1928 nr.1, ianuarie-martie, p. 50-87; ibidem 1930 nr.1, ianuarie-martie, p. 86-124; ibidem 1931 nr.1, ianuarie-martie, p. 42-77; ibidem 1932 nr.1, ianuarie-martie, p. 61-95; ibidem 1932 nr.1, ianuarie-martie, p. 36-71 și octombrie-noiembrie, p. 7-43; ibidem 1936 nr.1-4, ianuarie-decembrie, p. 8-41; Statistica Societăților Anonime din România pe 1937, p. 44-45; ibidem 1938, p. 52-53; ibidem 1939, p. 60-61; ibidem 1940, p. 62-63